

ROBERT LOUIS STEVENSON

PODIVNÝ/PODIVUHODNÝ PŘÍPAD DR. JEKYLLA A PANA HYDA

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

„Je to už otázka jen několika týdnů. Ano, život je příjemná věc, měl jsem ho rád – míval jsem ho věru rád. Jenže někdy si myslím, že kdybychom věděli všechno, byli bychom radši, že to má skončit.“

„Jekyll je také nemocný,“ prohodil Utterson. „Viděl ses s ním v poslední době?“ Ale Lanyon se ihned v tváři změnil a varovně pozdvihl třesoucí se ruku. „Víckrát už Jekylla nechci vidět a nechci o něm slyšet,“ řekl hlučným, ale rozechvělým hlasem. „Jsem s ním jednou provždy vyřízen a prosím tě, vůbec mi nepřipomínej člověka, který je pro mne mrtvý.“

„Ale, ale!“ podivil se Utterson, hezkou chvíli se odmlčel a pak se zeptal: „Nemohu v tom nějak pomoci? My tři jsme přece staří přátelé, Lanyone – nezbyvá nám už moc života, a hned tak si nenajdeme nové.“

„Nedá se nic dělat,“ odpověděl Lanyon. „Můžeš se ho zeptat.“

„Nechce se mnou mluvit.“ řekl advokát.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

- úryvek se nachází v polovině knihy, ale zhruba ve dvou třetinách příběhu (část knihy totiž zabírají dopisy od Lanyona a Jekylla)

Advokáta Uttersona při jedné z pravidelných nedělních vycházek informuje jeho vzdálený příbuzný Richard Enfield o jakémsi Hydeovi, který se na rohu jedné londýnské ulice srazil s asi osmiletým děvčetem, překročil ji, ani si jí nevšiml a nechal ji ležet na dlažbě (*Musíme brát v potaz, že se děj odehrává ve viktoriánské Anglii – lidé odsuzovali i za malichernosti.*). Advokát si po příchodu domů vzpomene, že jeho dobrý přítel Dr. Jekyll tomuto „ohavnému“ člověku ve své závěti odkazuje všechny majetek, a u dalšího přítele, Dr. Lanyona, se snaží zjistit podrobnosti. Bohužel zjišťuje vzájemnou odtažitost Lanyona a Jekylla z důvodu údajného nevědeckého badání Dr. Jekylla – z tohoto důvodu Utterson hlídkuje u domu, u kterého se předtím dověděl historku o Hydeovi a ve kterém Hyde žije. Po určité době Hyda zastihne a jen zjišťuje, že je to odporný člověk. Poté advokát naráží na mnohem větší spojitost mezi Hydem a Jekylllem – Hyde se může volně pohybovat po Jekyllově domě, přičemž mu je k dispozici veškerý personál.

Na sešlosti pořádané Dr. Jekylllem je Utterson ujištěn, že vše je v pořádku, a Jekyll požaduje, aby mu jeho advokát slíbil, že už se o záležitosti spojené s touto osobou nebudou bavit. Jenže přibližně za rok se stane zvlášť surová vražda vysoce postaveného člena parlamentu – sira Carowa –, přičemž vrahem je Hyde. V tuto chvíli je Utterson ujištěn Jekylllem, že se na Hyda „už ani nepodívá“.

Nějaký čas není o Hydeovi slyšet a Jekyll je velice společenský, dokonce se z něj stal větší filantrop. Idyla v příběhu je narušena úmrtím Lanyona, který tuto událost avizoval s tím, že u Dr. Jekylla viděl něco hrůzného – při té příležitosti Utterson získává dopis, který nesmí otevřít.

Po několika dnech, kdy Dr. Jekyll nevychází z pracovny, jeho sluha Pool společně s Uttersonem (oba připraveni na nejhorší) vyrážejí dveře, kde překvapeni nachází mrtvého Hyda a další dopis – od Jekylla, s tím, že si má nejprve přečíst Lanyonův dopis.

Z Lanyonova dopisu se advokát dozvídá důvod jeho otřesení a následné smrti – Lanyon zjistil, že Jekyll vytvořil sloučeninu, pomocí níž se může proměnit ve svou horší variantu, v tu, ve které již není

čestný a morální, ale hrubý – „zlý“. Proměnu mu předvedl v jeho kanceláři a to v Lanyonovi zanechalo smrtelné psychické následky.

Druhý dopis (od Dr. Jekylla) vysvětluje celé pozadí sloučeniny i Hyda. Ačkoliv byl Jekyll vždy poctivý a slušný, stále v něm byla část, kterou musel potlačovat. Efekt omládnutí těla, který sloučenina spolu se změnou psychiky způsobovala, se stává lákadlem pro doktora, který látku využívá k úniku ze všedního života váženého vědce. Bohužel po čase již Jekyll přestává potřebovat látku měnící ho v mladšího Hyda, ale začíná potřebovat látku proměňující ho zpátky v Jekylla, protože se z něj vlastně stal Hyde. To ho děsí, a protože má již poslední dávku směsi, která mu dovoluje zůstat Jekylllem, a nechce už být Hydem, páchá sebevraždu v pracovně, kde ho našel Utterson a jeho sluha Pool.

- **téma a motiv**

téma: nenávisť k Jekyllovi

motiv: život, třesoucí se ruka, přátelství

- **časoprostor**

prostor: Londýn, Anglie – příběh se rozvíjí v několika čtvrtích

čas: 2. polovina 19. století

- **kompoziční výstavba**

Děj se odvíjí chronologicky a jsou do něj vloženy retrospektivní pasáže.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, novela

- **vypravěč**

er-forma

- **postava**

Gabriel John Utterson – advokát, ponurý, apatický s poněkud intelektuálními zájmy, věrný klientům i přátelům, okolí o něm vědělo, že se na něj může spolehnout

Dr. Hastie Lanyon – lékař a nejspíše i vědec, přítel Dr. Jekylla a Uttersona, často byl rozčilen Jekyllovými nevědeckými tezemi (nikdy to neovlivnilo přátelství), starostlivý, inteligentní, snadno rozhořčen, pokud Utterson začal mluvit o Dr. Jekyllovi

Dr. Henry Jekyll – velice vzdělaný padesátník s třemi doktoráty, člen královské učené společnosti, filantrop, okolím velmi vážený, uzavřený, vyšší postavy, v knize ztělesňuje ctnosti (vlídnost k poddaným, distingované vystupování i v nevolnosti)

Eduard (v různých výtiscích i Edward) Hyde – opak a alter ego Dr. Jekylla, člověk, ve kterého se Jekyll změní, když vypije příslušnou sloučeninu, menší postavy, na pohled odpudivý, mladý, hrubý, arogantní, surový

Richard Enfield – Uttersonův vzdálený příbuzný, ve městě velmi známý, vymezuje se proti hrubému a surovému chování, vadilo mu Hydeovo chladné chování, když ho viděl, jak srazil dítě

Pool – loajální sluha Dr. Jekylla, velice oddaný svému povolání a Jekyllovi, měl strach o jeho život

Sir Danver Carew – zavražděný člen parlamentu

Inspector Newcomen – člen Scotland Yardu, vyšetřoval vraždu sira Carewa

- **vyprávěcí způsoby**

pásmo vypravěče v er-formě

přímá řeč Lanyon a Uttersona

- **typy promluv**

dialog Lanyona a Uttersona

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

gradace *měl jsem ho rád – míval jsem ho věru rád*
věta tázací *„Viděl ses s ním v poslední době?“, „Nemohu v tom nějak pomoci?“*
věta zvolací *„Ale, ale!“*
ustálené spojení slov *hezkou chvíli (= dlouho), staří přátelé (= dlouhodobí)*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epiteton *hlučný hlas*
metafora *je pro mne mrtvý*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- 2. polovina 19. století

Robert Louis Stevenson (13. 11. 1850 – 3. 12. 1894)

- skotský romanopisec, básník, povídkář, cestopisec
- „mistr krátké sevřené prózy“
- představitel novoromantismu v anglické literatuře
- byl znám jako autor dětské literatury a hororu
- měl slabé plíce
- po edinburské akademii odešel na edinburskou univerzitu, aby pokračoval v rodinné tradici stavění majáků, zjistil ale, že nemá technické myšlení
- na cestě, na které ho chtěl otec přemluvit, aby se věnoval stavbě majáků, zjistil, že se chce věnovat literatuře, ovšem poslechl otce a aby měl zajištěnou existenci, vystudoval práva a složil advokátské zkoušky
- za svého života byl celebrita, po 1. sv. válce až do konce 20. stol. na něj bylo nahlíženo jako na druhořadého autora
- v mládí četl Shakespeara, Scotta, Bunyana
- na konci 20. století opět uznáván jako esejista, sociální kritik nebo např. literární teoretik
- ovlivnil Josepha Conrada

Ostrov pokladů

- pirátský příběh s pokladem
- mnohokrát zfilmován, upraven pro rozhlas i divadlo
- pravděpodobně nejznámější Stevensonovo dílo

další beletrie: *Klub sebevrahů*, *Černý šíp*

poezie: *Dětský sad poezie*, *V podrostu /Underwoods/* (sbírka napsaná v angličtině a současně skotštině); *Cestovatelská díla: Plavba do vnitrozemí*, *Putování s oslicí po Cévennách*

sbírka esejí: *Vzpomínky a portréty*

- **literární / obecně kulturní kontext**

charakteristika literárního směru

- anglická literatura 2. poloviny 19. století
- novoromantismus: (též neoromantismus) je označení pro evropské literární proudy v letech 1890–1920
- probíhal současně s neoklasicismem
- důraz se klade na subjektivitu autora
- vyjadřuje odpor k současné společnosti
- díla se často odehrávají v exotických krajích, v přírodě
- zahrnuje dekadenci, symbolismus a pozdní romantismus (právě Stevenson, u nás Zeyer, Vrchlický)

Oscar Wilde (1854–1900)

- psal dekadentní texty
- dramatik, prozaik, básník
- vystudoval klasickou filologii
- Ir
- žil svobodně bez ohledu na tehdejší společnost (obžalován z homosexuality atd.)
- *Obraz Doriana Graye*

Edmond Rostand (1868–1918)

- Francie

- narodil se v zámožné rodině
- dobré vzdělání, finančně zajištěn
- dramatik a básník
- díky tvorbě člen Francouzské akademie
- *Cyrano z Bergeracu*

Rudyard Kipling (1865–1936)

- Angličan, novinář, básník – ve své době ceněn především za poezii
- držitel Nobelovy ceny z roku 1907
- cestovatel – využívá cizokrajnou tematiku
- *Knihy džunglí*

Lewis Carroll (1832–1898)

- Angličan, matematik, fotograf
- *Alenka v říši divů, Za zrcadlem a co tam Alenka našla*
- ohromný úspěch, sláva a bohatství

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Podivuhodný případ Dr. Jekylla a pana Hyda

- název ukazuje spojitost mezi Jekylllem a Hydem, přičemž Hyde = Hide = angl. „skrýt“ = maska Dr. Jekylla

- název zastírá, že by Jekyll a Hyde mohli být jedna osoba

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Nejedná se o nadčasový text, protože je novela zasazena do 19. století. Navíc se jedná o čistou fikci.

- **pravděpodobný adresát:**

- čtenář příběhů s „temnou“ tematikou (horor, thriller), popř. čtenář se zájmem o psychologii osobnosti

- **určení smyslu díla:**

Poukázat na to, že v každém člověku je trochu zla, které se může dostat na povrch.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Dílo bylo napsáno osm let před autorovou smrtí (1886), patří mezi beletrii – horor, je napsané v době, kdy Stevenson trpěl nemocí (pravděpodobně tuberkulózou) a zároveň byl v místech, kde byl spokojený a kde se mu dobře tvořilo (Skotsko, Anglie, Francie, Švýcarsko – napsal tam většinu svých nejznámějších děl).

- **tematicky podobné dílo:**

Oscar Wilde – *Obraz Doriana Graye* – faustovské téma, mladík si přeje, aby byl stále mladý – jako jeho portrét

- s Podivuhodným případem Dr. Jekylla a pana Hyda sdílí neodolání pokušení hlavním hrdinou, dále chtějí oba hrdinové nezestárnout

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

kniha byla mnohokrát zfilmována (1912, 1920, 1931, 1941, 1985, 1999, 2002, 2010)

- porovnání s adaptací z r. 1920 (němý film – http://www.youtube.com/watch?v=ho8-vKOL1_8)

- v základních rysech se kniha s filmem neliší, film dobře zobrazuje charakter postavy, celkově byl ale příběh postaven jinak než kniha, nejspíše z důvodu retrospektivního vyprávění v mnoha pasážích novely (vyprávění o Hydeově střetu s malou dívkou, závěrečné dopisy od Lanyona a Jekylla...)